

— 2005: Kielikäsituksesta kielenhuollon uusiin periaatteisiin. – *Kielikello* 2 s. 4–9.
PAUNONEN, HEIKKI 1996: Suomen kielen ohjailun myytit ja stereotypiat. – *Virit-täjä* 100 s. 544–555.
Urbaani Sanakirja. <https://www.urbaanisana-kirja.com> (10.4.2016).

WILLEMYNS, ROLAND 2007: De-standardization in the Dutch language territory at large. – Christian Fandrych & Reinier Salverda (toim.), *Variation and language change in Germanic languages* s. 267–279. Tübingen: Gunter Narr.

Virolainen näkökulma itämerensuomalaisten kielten kieliopillisiin sijoihin

Aet Lees: *Case alternation in five Finnic languages. Estonian, Finnish, Karelian, Livonian and Veps*. Brill's studies in language, cognition, and culture 13. Leiden: Brill 2015. 414 s. ISBN 978-90-04-29634-3 (sid.), 978-90-04-29636-7 (e-kirja).

Partitiivin, nominatiivin ja (genetiivi-) akkusatiivin vaihtelu on yksi itämerensuomalaisten kielten kieliopillisen järjestelmän monimutkaisimmista, kansainvälisessä lingvisti-yhteisössä tunnetuimmista ja etenkin suomen ja viron osalta myös perusteellisimmin tutkituista aihepiireistä. Australiassa vaikuttava virolais-syntyinen kielitieteilijä Aet Lees on hiljattain (2015) julkaissut laajan tutkimuksen itämerensuomalaisten kielten kieliopillisten sijojen vaihtelusta objektin, predikaatiivin ja (Leesin terminologian mukaan) e-argumentin eli ns. eksistentiaalisubjektin¹ sijamerkinä. Leesin työn keskeisenä kontribuutiona on tuoda kuvaan mukaan myös puhujamääriltään pienem-

mät itämerensuomalaiset kielet sekä vertailevan analyysin keinoin todeta eri kielten systeemien yhtäläisyydet ja erot ja tarkastella kielten kehitystä rinnakkain niiden kirjakielen historian aikana.

Näkökulmat ja aineistot

Leesin tutkimuksessa on mukana sekä kontrastiivis-synkroninen että diakroninen näkökulma. Synkronisen tutkimuksen aineisto kattaa valikoiman Raamatun tekstejä siten, että pääaineistona ovat Matteuksen evankeliumi ja Paavalin ensimmäinen kirje korinttilaisille. Aineiston teksteistä on ollut saatavilla eriaikaisia käännöksiä suurimmalle osalle tarkasteltavista kielistä, Matteuksen evankeliumista niille kaikille. Kieliopillisten sijojen vaihtelun diakronisessa, kielikohtaisessa tarkastelussa käytetään samojen tekstien eri-ikäisiä editioita ja käännöksiä. Lisäksi diakronisen tarkastelun tukena hyödynnetään vaihtelevasti muita, kielikohtaisia aineistoja sikäli, kun niitä on ollut saatavilla. Suomen osalta mukana on uskonnollisten tekstien rinnalla esimerkiksi Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* -romaanin alkuosan lukuja.

Asetelma mahdollistaa sekä suoran kontrastiivisen vertailun että yleisem-

1. Eksistentiaalisubjekti on mm. ISK:n (2004) käyttämä termi. Muita kyseisestä elementistä nykyfennistiikassa käytettyjä termejä ovat Helasvuon (1996) sekä Helasvuon ja Huumon (2010) käyttämä *e-NP* sekä Nurmisen (2015) käyttämä *eksistentiaalinomini*. Elementin subjektiksi analysoinnin ongelmallisuutta käsittelevät laajasti Helasvuon ja Huumo (2010).

män tilastollisen tarkastelun, jonka luotettavuutta tosin paikoin heikentää se, että eräistä tarkasteltavista ilmiöistä on vain muutamia esiintymiä. Aiemman itämerensuomalaisten kielten kieliopillisten sijojen vaihteluun keskittyvän tutkimuksen painopiste on ollut vahvasti virossa ja suomessa sekä nykykielten että vanhan kirjakielen osalta. Karjalan, liivin ja vepsän tarkastelu taas on ollut vähäisempää, mitä puutetta käsillä oleva tutkimus nyt korjaa. Leesin analyysi kiinnittää periaatteessa tasapuolisesti huomiota kaikkiin tarkasteltaviin kieliin, mutta tradition ja selvästi myös tekijän taustan vuoksi päähuomion saa viro, jonka aineistot käydään läpi tarkkaan ja yksityiskohtaisesti. Suomea tarkastellaan suurpiirteisemmin ja puhujamääriltään pienempiä sukukieliä vielä suppeammin, mikä johtuu osaksi pienempien kielten aineistojen koosta ja saatavuudesta. Viron osalta asetelma onkin sikäli kiinnostava, että Virossa on tarkastelujakson alkuvaiheissa ollut rinnakkain etelä- ja pohjoisviron kirjakieli, joista jälkimmäinen on sittemmin syrjäytynyt edellisen.

Työn rakenne ja käsittelyn kulku

Leesin tutkimus etenee niin, että alussa esitellään tutkimuksen yleiset tavoitteet ja taustat (luku 1) sekä kuvattavat aineistot (luku 2). Näiden jälkeen käsitellään perusteellisesti objektin sijanvaihtelu-ilmiötä niin, että ensin tarkastellaan nykykielten systeemejä teoreettisesti (luku 3), sitten edetään synkroniseen, tuoreimpia raamatunkäännöksiä käsitävään tarkasteluun (luku 4) ja lopuksi yleiseen diakroniseen tarkasteluun (luku 5). Luvussa 6 tarkastellaan erikseen passiiveiksi tai (mm. virolaisessa kieliopipitraditiossa) impersonaaliksi kutsuttujen konstruktoiden objektin sijamerkin-tää; luvussa 7 objektin sijaa analysoidaan vielä verbimuodoittain. Näin erikseen tulevat käsitellyiksi esimerkiksi impera-

tiivi-, infinitiivi- ja partisiippiumuotojen objektit.

Luvussa 8 tarkastelu siirtyy kopula-lauseisiin ja predikatiivin sijanvaihteluun, joka laaja-alaisena ilmiönä esiintyy vain nykysuomessa. Luvussa 9 keskitytään sijan määräytymiseen eksistentiaalilauseiden ja niiden lähikonstruktoiden ainoassa NP-argumentissa, jota Lees siis kutsuu e[ksistentiaali]-argumentiksi. Luku 10 kokoaa yhteen keskeiset tulokset ja esittää niistä päätelmät ja pohtii lopuksi vielä kiinnostavasti mahdollisia tulevaisuuden kehitystrendejä etenkin viron (mutta ei valitettavasti suomen) argumenttien sijamerkinnessä.

Teoksen painopiste on objektin sijanvaihtelussa, jota kuvataan perusteellisimmin: objektia käsittelevät luvut 3–7 käsittelevät noin 300 sivua, kun taas predikatiivin sijaa käsittelevä luku 8 on laajuudeltaan vain hiukan yli 20 sivua ja e-argumenttia käsittelevä luku 9 runsaat 40 sivua. Predikatiivin osalta epätasapaino selittyy sillä, että predikatiivin laaja-alainen sijanvaihtelu koskee vain tuoreimpia suomen kielen aineistoja; muissa tarkastelluissa kielimuodoissa vaihtelua esiintyy lähinnä eräiden pronomien käytöissä. Myös levikiltään laajempaa e-argumentin sijanvaihtelua käsitellään kuitenkin selvästi objektia yleisluontoisemmin.

Tyyliltään predikatiivia ja e-argumenttia koskevat luvut ovat objektilukuja helppolukuisempia, sillä ne on kirjoitettu ongelmälähtöisemmästä näkökulmasta ja niissä käydään enemmän keskustelua aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa kuin objektin sijanvaihtelua koskevilla luvuilla. Objektiluvut puolestaan ovat melko raskaslukuisia, sillä ne on kirjoitettu perinteiseksi luonnehdittavaan, aineiston kokonaisesittelyyn pyrkivään eikä niinkään ongelmälähtöiseen tyyliin. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että esiintymien määrät esitellään osa-aineisto kerrallaan taulukkojen ja esimerkkien avulla. Tähän perusteellisuuteen nähden

teoreettista pohdintaa on suhteellisen vähän, ja luku-urakan raskautta lisää se, että metatekstiä ei käytetä juuri lainkaan.

Suomalaisen lukijan huomiota kiinnittää epäsuhta tutkimustraditioltaan vahvimpia ja puhujamääriltään suurimpien kielten, siis viron ja suomen, käsittelyssä. Suomen tarkastelu on selvästi niukempaa kuin viron perusteellinen ja yksityiskohtainen analyysi. Esimerkiksi objektin sijanvaihtelun diakroniaa käsittelevä luku 5 sisältää 40 sivua viron ja vain 10 sivua suomen aineistojen kuvausta, mitä ei nähdäksemme voi selittää aineistojen saatavuudella eikä tradition puutteella. Painopiste asettuu näin ollen vahvasti viroon, ja juuri viron käsittely onkin selvästi asiantuntevinta. Suomen aineistojen käsittelykin on sinänsä pätevää, mutta viroon verrattuna suppeahkoa.

Aineiston käsittely on johdonmukaista ja järjestelmällistä sekä synkronisessa että diakronisessa tarkastelussa niin, että eri kielten käsittelyn epäsuhdasta huolimatta myös merkityksellisiä erontekoja on esitetty. Objektin sijanvaihtelussa systemaattinen eronteko persoonapronomineihin ja muihin nomineihin on onnistunut ja modernin ratkaisu, jonka tapaista on noudattanut myös esimerkiksi Helasvuo (2001). Eri verbikonstruktiotkin on otettu tarkastelussa hyvin huomioon. Myös taulukot on esitetty johdonmukaisesti joka osa-aineistosta, ja niiden esittämät lukumäärät ovat havainnollisia. Toisaalta voi miettiä, ovatko kaikki taulukot välttämättömiä. Virossa ja Suomessa vanhoissa raamatunkäännöksissä ja editioissa valtaosa teksteistä on kopioita edeltävistä versioista. Muutokset voivat olla vähäisiä; nämä vähäiset muutokset olisi ollut ehkä havainnollisempaa esittää esimerkkeinä kuin taulukon muodossa.

Ongelmia lähteiden kanssa?

Lähteiden käytön osalta voi huomauttaa, että Lees ei ole onnistunut kaikilta

osin hyödyntämään aiempia tutkimuksia. Tästä seuraa, että huomattava osa tekijän esiin tuomista seikoista on ilman korpus-analyysiäkin ennestään tuttuja niille, jotka ovat joko itse käyneet läpi laajempia aineistoja tai tutustuneet syvemmin aiempiin tutkimuksiin kieliopillisten sijojen vaihtelusta itämerensuomalaisissa kielissä. Esimerkiksi vepsän sijanvaihtelusta löytyy paljonkin tietoa Kettusen lauseopillisesta tutkimuksesta (1943: 45–50, 80–84, 88–119), mutta tähän on Leesin kirjassa viitattu äärimmäisen vähän. Samoin sivulla 175 (otsikon *Personal Passive* alla) viittaus Lehtisen (1984, 1985) ansiokaisiin tutkimuksiin puuttuu kokonaan, vaikka niihin on viitattu muissa yhteyksissä (s. 208).

Aineistossa esiintyy myös ilmiöitä, jotka tekijältä ovat jääneet kommentoimatta kenties puutteellisen tiedon vuoksi. Esimerkiksi sivulla 182 ei ole mainittava vanhan kirjasuomen ablatiiviagentista, vaikka ablatiiviagentti esiintyy esimerkiksi 6.49a ja vaikka tietoja tällaisista agenteista löytyy muun muassa Häkkisen teoksesta (1994: 360), joka on lähdeluettelossa mukana. Lisäksi passiivisen predikaatin yhteydessä tavattava paikallissijainen agenttiadverbiaali on tuttu itämerensuomalaisten kielten tutkijoille (ks. Kettunen 1943: 295, 335). Kielikohtaisten aineistojen laajuuksien epätasaisuudelle ei voi mitään, mutta tekijän olisi ollut hyvä enemmän rikastuttaa esityksiään aiemista tutkimuksista saatavilla tiedoilla.

Paikoin tekijällä on ollut ilmeisesti ongelmia fennististen lähteiden saatavuudessa. Esimerkiksi sivun 216 lopussa viitataan Jaakko Leinin (2005) artikkeliin toisen käden lähteiden kautta. Fennistiikan tuoreemmista lähteistä puuttuvat suomen vanhan kirjakielen sijanvaihtelua tarkastelevat Forsman Svenssonin tutkimukset (esim. 1989 ja 2001). Nesessiivirakenteiden analyysissa hyödyllinen lähde olisi ollut Laitinen (1992), ja sijanvaihtelun ”pragmasyntaksin” analyysissa

Vilkuna (1992). Lähdeluettelosta puuttuvat myös kieliopillisten sijojen vaihtelun semantiikkaa tarkastelevat Huumon (1997 ja 2006) työt sekä DeSmitin (esim. 2011, 2015) tuoreet tutkimukset suomen vanhan kirjakielen syntaksista ja argumenttien sijamerkinästä (viimeisenä mainittu ei ehkä ilmestymisajankohtansa vuoksi ole ehtinyt tulla huomioon otetuksi). Toisaalta täytyy korostaa, että aiempiin teorioihin suhteuttaminen ja niiden pohjittaminen aineiston valossa ei ole Leesin päätavoitteena; etenkin objektin käsitteilyn osalta kyseessä on sillä tavoin perinteinen tutkimus, että pääpaino on aineiston tarkastelussa.

Kokonaisarvio

Leesin teoksen keskeiseksi ansioksi voi mainita sen kattavuuden kolmessakin mielessä. Ensinnäkin siinä tarkastellaan viiden itämerensuomalaisen kielen kieliopillisten sijojen vaihtelua rinnakkain. Toiseksi tutkimus kattaa kaikki kolme keskeistä NP-argumenttia, joissa vaihtelua esiintyy. Kolmanneksi vertaileva tarkastelu ulotetaan myös kyseisten kielten kirjakielen historiaan, jota perinteisesti on totuttu tarkastelemaan yksi kieli kerrallaan.

Kuten edellä olemme todenneet, Leesin teoksen painopiste asettuu vahvasti viron kahden historiallisen kirjakielen (etelä- ja pohjoisviron) tarkasteluun. Nähdäksemme tutkimuksella onkin eniten uutta tarjottavaa juuri viron osalta. Suomen kirjakielen historian tarkasteluun se ei tuo juurikaan sellaista uutta tietoa, jota ei aiempi tutkimus jo olisi selvittänyt. Fennistilukijalle teoksen mielenkiinto onkin juuri sen tarjoamassa laajassa näkökulmassa lähisukukielten sukulaisilmiöihin. Tältä osin teos toimii puutteistaan huolimatta tuoreena ja helposti saatavilla olevana kokonaisesityksenä kieliopillisten sijojen vaihtelusta suomen lähisukukieliissä. Näin se tarjoaa

lähisukukielten taustaa suomen kieliopillisten sijojen vaihtelusta kiinnostuneille tutkijoille.

TUOMAS HUUMO
NOBUFUMI INABA
etunimi.sukunimi@utu.fi

Lähteet

- DE SMIT, MERLIJN 2011: The polypersonal passives of Old Finnish. – *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 34 s. 51–73.
- 2015: Marked subjects in Old Finnish. Internal and contact-induced change. – *Journal of Language Contact* 8 s. 299–340.
- FORSMAN SVENSSON, PIIRKKO 1989: Subjektin, objektin ja predikatiivin sijoista vanhassa kirjasuomessa ja nykysuomessa. – Heikki Nyyssönen & Olli Kuure (toim.), *XV kielitieteen päivät Oulussa 13.–14.5.1988* s. 55–64. Acta Universitatis Ouluensis. Humaniora B 14. Oulu: Oulun yliopisto.
- 2001: Partitiivipredikatiivi varhaisnykysuomen kynnyksellä. – Helena Sulkala & Leena Nissilä (toim.), *XXVII kielitieteen päivät Oulussa 19.–20.5.2000* s. 46–54. Acta Universitatis Ouluensis. Humaniora B 41. Oulu: Oulun yliopisto.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 1996: Ollako vai eikö olla – eksistentiaalilauseen subjektin kohtalonkysymys. – *Virittäjä* 100 s. 340–356.
- 2001: *Syntax in the making. The emergence of syntactic units in Finnish conversation*. Studies in discourse and grammar 9. Amsterdam: John Benjamins.
- HELASVUO, MARJA-LIISA – HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? – *Virittäjä* 114 s. 165–195.
- HUUMO, TUOMAS 1997: Partitiivisubjekti ja tilajatkumot. – *Sananjalka* 39 s. 65–97.
- 2006: Kvantiteetti ja aika I. Suomen objektin ja subjektin sijamerkinä nomi-

- naalisen aspektin näkökulmasta.
– *Virittäjä* 110 s. 504 – 535.
- HÄKKINEN, KAISA 1994: *Agricolasta nykykieleen*. Porvoo: WSOY.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KETTUNEN, LAURI 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. Suomalais-Ugri-laisen Seuran toimituksia 86. Helsinki: Suomalais-Ugri-lainen Seura.
- LAITINEN, LEA 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesesiiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHTINEN, TAPANI 1984: *Itämerensuomen passiivin alkuperästä*. Suomi 129. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1985. Vanhan persoonallisen passiivin jatkajiako? – *Virittäjä* 89 s. 270–289.
- LEINO, JAAKKO 2005: Passiivin infinitiivimuodot suomen murteissa. – Ilona Herlin & Laura Visapää (toim.), *Elävä kielioppi. Suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa* s. 231–257. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NURMINEN, SALLA 2015: *Lauseen aspektin ilmaiseminen suomen kielessä. Tutkimus olla-, tehdä- ja tulla-verbillisistä tekstilauseista käyttökonteksteissaan*. – *Annales Universitatis Turkuensis C* 410. Turku: Turun yliopisto.
- VILKUNA, MARIA 1992: *Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinnassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Nimet kaupunkikuvassa – Innovatiivinen tutkimus Kööpenhaminan kaupunkinimistöstä

Line Sandst: *Urbane stednavne – storbyens sproglige dimension. En stilistisk-retorisk analyse af urbane stednavne i det københavnske byrum*. København: Københavns universitet, det humanistiske fakultet 2016. 306 s (+ liitteet 572 s.). Kirja on luettavissa osoitteessa http://static-curis.ku.dk/portal/files/157035935/Ph.d._2016_Sandst.pdf.

Nimistöntutkimuksessa on 2000-luvulla paneuduttu entistä monipuolisemmin kaupunkiympäristön nimistöön. Suomessa kaupunkinimistöä on kansainvälisestikin tarkasteltuna tutkittu melko laajalti, ja siinä ovat korostuneet epävirallisten paikannimien tutkimus ja sosio-

onomastinen lähestymistapa (ks. Ainiala, Saarelma & Sjöblom 2012: 105–123). Niin ikään kaupungeissa keskeistä kaupallista nimistöä on Suomessa tutkittu (ks. esim. Sjöblom 2006).

Muissakin pohjoismaissa kaupunkinimistö on ollut tutkimuksen kohteena (ks. esim. Johansson 2007; Berezkina 2016). Tuorein pohjoismainen tutkimus tulee Tanskasta, jossa Line Sandst helmikuun lopussa 2016 puolusti väitöskirjaansa Kööpenhaminan yliopistossa. Aiheena ovat Kööpenhaminan paikanimet ja keskeisimpänä tutkimusmenetelmänä stilistis-retorinen analyysi.

Sandst keskittyy väitöskirjassaan fyy-sisessä kaupunkikuvassa näkyvään ni-